Receptarea Pravilei de la Govora – perspectivă comparativă

Dr. Gabriela Rusu-Păsărin
Universitatea din Craiova şi Radio Oltenia Craiova
E-mail: gabrielarusu.pasarin@yahoo.com

Dr. Gabriela Rusu-Păsărin este conferenţiar la Facultatea de Litere a Universităţii din Craiova, unde susţine cursuri de comunicare audiovizuală, comunicare politică, comunicare şi persuasiune. A publicat cărţi, articole şi studii în domeniile: comunicare în spaţiul public, jurnalism cultural, etnografie şi folclor. Este realizator-coordonator la Radio Oltenia Craiova (post public regional al Societăţii Române de Radiodifuziune), promovând astfel o perspectivă aplicată a jurnalismului cultural şi a comunicării audiovizuale.

Rezumat

Prima carte de legi în limba română (1640), Pravila de la Govora, sau Mica Pravilă este totodată un corpus referenţial de tradiţii şi credinţe populare referitoare la ceremonialul existenţial. Scopul este de a realiza o analiză comparativă a celor două nivele de referinţă, mentalul tradiţional românesc şi rigoarea bisericească, cea din urmă funcţionând sub influenţa stravechilor legi bizantine şi a canoanelor stabilite de sinodul Bisericii Orientale. Credinţele populare şi pravila bisericească denotă convergenţe şi divergenţe în modul în care sunt îndeplinite ritualurile existenţiale: botezul, căsătoria şi funeraliile, acestea motivând funţionarea stereotipului datorită constrângerilor impuse de credinţa religioasă şi de cele populare.

Cuvinte cheie: Pravila de la Govora, norme bisericeşti, datini, legea pământului, ritualuri existenţiale

> "De nu există rânduială, asta înseamnă că toate alea au să moară. Unde nu e rânduială, nu e lege şi, unde nu e lege, nimic nu poate să dureze" (E. Bernea)

Viaţa în context intra şi extrafamilial s-a derulat ab initio după rigori impuse şi autoimpuse. Confirmarea s-a produs după receptarea referenţială şi receptarea critică. Referenţialul este liber asumat prin cunoaştere sau

BDD-A27079 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

impus de comunitate (families au, in extensor, societate). Este cunoaştere şi confirmare în consecinţă, sau supunere (acceptare a normei ca o lege scrisă sau nescrisă a mediului social).

H. Bergson (1) a susţinut printr-o recunoscută pledoarie în epocă referitoare la morală şi religie că există societăţi umane care nu au nici ştiinţă, nici artă, nici filosofie. N-a existat însă societate fără religie. Şi totuşi, societăţile au avut ca un cod permanent obiceiurile şi datinile care au funcţionat şi mai funcţionează încă drept prin nivel al eticii heteronome (impuse de microuniversul familial în satul patriarhal).

Universul rural românesc a transmis consecvent cu titlu de lege nescrisă, lege a pământului, un set de norme comportamentale care reglau relaţiile intra şi extrafamiliale. Integrarea în comunitate, dincolo de microuniversul familial constituit din casă (ca localizare spaţională) şi neam (ca axă temporală) se realize numai din perspectiva moştenirii de familie, o zestre atavică de necomentat şi imposibil de ignorat. Se defineau astfel sisteme care urmăreau "să călăuzească viaţa oamenilor ca viaţă". (2) Iar viaţa avea două paradigme morale şi implicit comportamentale din care derivau "legile" pământului: credinţa populară, datina (după formula "aşa au pomenit", "aşa se ştie") şi credinţa religioasă (după formula "crede şi nu cerceta").

La începutul secolului al XVII-lea publicurile erau structurate în cel mult două mari grupuri (cel ce respecta cuvântul preotului şi-l asocial cu datina, obiceiul popular, nonconformiştii nefiind acceptaţi de comunitate, şi cel reprezentat de cei care respectau fie prioritar normele bisericii – impicit pe cele ale credinţei populare, prin asociere – fie normele de conduită impuse de datina populară.

Funcţia persuasivă revenea acelei norme care se găsea în cele două registre de referinţă (credinţa religioasă şi credinţa populară). Ca argument suplimentar, calendarul religios era asociat cu calendarul popular, interdicţii şi "dezlegări" (aprobări) fiind valabile pentru ambele cadre referenţiale.

La începutul sec.al XVII-lea funcţiona dreptul "nescris", pe care l-am putea numi pe bună dreptate obiceiul pământului, adică chiar şi în vorbirea obişnuită este numit de către moldoveni cu un cuvânt slavon obicei. (3)

Comportamentul tradiţional al ţăranului este axat pe trei raporturi ce funcţionează symbiotic: cu sine, cu ceilalţi şi cu Dumnezeu. Gradele de implicare, ca şi diferenţele de atitudine variază de la respect la indiferenţă, de la teamă la pioşenie.

Constrângerile funcţionează mult mai bine decât asumarea benevolă, de aceea sunt stipulate şi în lege şi în datină interdicţii, pedepse concis formulate.

BDD-A27079 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

În esență este ideea de ordine: o ordine a lumii materiale, o ordine a spiritului (în care divinitatea şi omul colaborează) şi o ordine socială, care mediază între cele două şi constrângerile sociale. Este, în altă formulare legea omenească şi legea dumnezeiască: "cea dintîi trebuie să meargă după ce-a de a doua; altfel nu ştii când cazi în păcat". (4)

Sfatul bătrânilor din satul patriarchal îi va succeda la sfârşitul secolului al XVII-lea o altă categorie, dregători de divan cu atribuții judecătoreşti.

La sfârşitul sec.al XVII-lea exista şi o altă categorie de dregători de divan cu atribuții judecătoreşti: vornicii de poartă sau de gloată în Moldova şi portarii sau vornicii al doilea în Țara Românească. Sarcina lor era de a judeca "trebile mărunte la porțile palatului domnesc" [deci în cadrul comunității], pedepsesc pe familiile desfrânate, dacă vreo fată s-a greşit cu vreun stricat sau a fost necinstită cu forța poruncesc să fie cununați de preot după datina bisericească atunci când amândoi sunt din popor, iar dacă vreuna din părți este născută din oameni mai de cinste, raportează domnului" (5).

În hrisovul elaborate de Leon Tomşa (Ț.Românească, 15/25 iulie 1631) se prevedea ca judecata să nu se facă cu mită sau pe voia boierilor, ci pe dreptate "după pravila creştinească".

Judecata domnului în marele divan era în sec. al XVII-lea în primul rând instituția supremă de apel, unde procesele erau rejudecate şi numai în anumite cazuri domnul cerceta personal "pricinile mai grave sau criminale". (6)

Pedepsele erau stabilite prin "obicei" (tradiție), prin prevederile pravilelor, domnul putând însă aplica orice pedeapsă.

Din a doua jumătate a secolului al XV-lea în Țările Române extracarpatice, s-a apelat la normele scrise ale dreptului canonic (pravilele bisericeşti, legea lui Dumnezeu) şi ale dreptului imperial bizantin (legile împărățeşti). Acestea încep să fie traduse în româneşte.

Nomocanoanele îmbinau dreptul canonic cu cel laic, civil dar mai ales penal.

În mânăstiri se copiau "pravile mici" sau chiar "sbornice" care sancționau delictele doar pe plan moral. Cel ce era judecător era față bisericească de rang inferior. Acestea erau de utilitate juridică practică, "neavând nimic comun cu cărțile morale".

Un nomocanon sau pravilă mică, compolație sud-dunăreană uzitată în Țările Române înainte de 1640, a fost tipărita din porunca lui Matei Basarab, cunoscută sub numele "Pravila mică de la Govora".

BDD-A27079 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

"Cartea românească de învățătură" (1646) alcătuită de Eustratie (Dragoş Istratie) cuprinde toate aspectele infracţionale ale societății din sec. XVI.

În 1652 apare "Îndreptarea legii" la Târgovişte, lucrare cu caracter enciclopedic a dreptului scris laic şi religios.

Pravilele sunt primele coduri de legi. Pravila de la Govora cuprinde canoanele Apostolilor, ale Soboarelor şi ale Părinților Bisericii şi unele capitole cu referire la mireni. Este un "îndreptariu de lege" pentru uzul clericului. Este un manual de educație pentru reglementarea raporturilor dintre oameni, de aici legătura cu datina.

"Pravila de la Govora" sau "Pravila cea mică" alcătuită pe baza izvoarelor vechi ale dreptului scris românesc cuprinde dispoziții de drept bisericesc şi drept laic. (7) Acestea nu sunt redactate într-o formă sistematică, pe ramuri sau instituții, de aceea normele de drept civil alternează cu cele de drept penal.

"Normele de drept penal sunt elaborate într-o formă corespunzătoare concepției religioase asupra infracțiunilor şi pedepselor. Astfel, infracțiunea era socotită păcat, iar pedeapsa ispăşire ("păcatul uciderii"). (8)

Fapte ca omorul, insulta, calomnia, vrăjitoria sunt incriminate. Pedepsele sunt clasificate în pedepse fizice (bătaia, mutilarea, pedeapsa capitală) şi pedepse duhovniceşti (mătănii, rugăciuni, posturi).

Sunt puține documente de epocă păstrate care să se fi bazat pe hotărârile luate privind text de lege pravila bisericească. Explicația este simplă: cele mai multe prevederi sunt legate de relațiile de rudenie, de codul comportamental în timpul sărbătorilor religioase şi mai puțin cele de proprietate.

Hotărârile de drept penal sau familial se dădeau în formă orală, iar dacă se dădeau în formă scrisă nu se percepe textul din pravilă care a stat la baza hotărârii.

Un exemplu celebru a rămas în istorie: Hrisovul lui Alexandru Iliaş din 23 decembrie 1616 menționează că în procesul de moştenire dintre cele două fiice ale lui Mihai Viteazul – Florica (legitimă) şi Maria (naturală) – hotărârea s-a dat pe baza pravilei, iar procesul a fost câştigat de către fiica legitimă". (9)

Şi îm datinile populare cele mai multe interdicții şi, în consecință, reglări de comportament se referă la mediul familial, întregul complex ceremonial existențial (naştere, nuntă, moarte) fiin structurat pe binomul se face/nu se face.

Ca element comun în cele două forme ce reglementau normele de comportament reperăm *proba orală*: mărturia simplă, jurătorii şi jurământul cu brazda. Jurătorii depuneau în biserică un jurământ că vor "proceda cu dreptate". (10)

BDD-A27079 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

Era proba cea mai răspândită şi purta numele de "lege" ca şi Legea ţării. Hotărârea era mai importantă decât legea scrisă: acela care a câştigat procesul se spunea "s-a apucat de legi", cel ce a pierdut, "a rămas de lege". De unde şi vorba în popor: e în afara legii = a rămas de lege.

Ca simbolism judiciar a funcţionat jurământul cu brazda, un adevărat ritual funcţional în concepţia populară, o concepţie în acest caz animistă, a pământului zeificat.

Biserica a înlocuit brazda de pământ purtată pe umeri cu "carte de blestem", proba în sine rămânând timp de secole.

Obiceiul tradiţional a fost izvorul esenţial şi unic al dreptului românesc, iar pravilele au fost aplicate în activitatea judiciară.

Ca sistem de legi ce ordonează viaţa comunităţii, stabilind interdicţii şi pedepse, "Pravila de la Govora" reuneşte şi credinţe populare, ca suport al dreptului scris românesc. Un exemplu: "Părinţii şi moşii au cuvânt greu; cuvântul lor pică aşa ca o lege că ei vin de la Dumnezeu; e rânduială de la început. Cuvântul lor trebuie ascultat". (11) Astfel funcţionează cuvântul ca lege nescrisă, dar niciodată încălcată. Este în fapt o morală tradiţională românească axată pe criteriul dreptăţii, al ruşinii şi bunei-cuviinţe, al respectului şi al fricii de păcat.

Familia întemeiată pe aceste criterii era protejată de dreptul scris românesc valabil la acea dată 1640 în Pravila de la Govora şi de legea pământului.

Supunem atenţiei câteva aspecte: "Cine se va însura într-altă credinţă, fetele şi feciorii, unii ca aceia să aibă pocăinţă în 5 ani, aşişderea şi popii ceia ce-i vor cununa, şi aceia să aibă pocăinţă 3 ani afară de biserică". (12)

Este un respect pentru credinţă şi imperativul de a transmite prin intermediul familiei întemeiate. În aceeaşi zonă a repudierii se plasează cei ce nu doresc să se căsătorească:

"Cine se scârbeşte de nuntă a se însura, sau muiere a dormi cu bărbatul ei, sau bărbatul a dormi cu nevasta lui…anatema să fie una ca aceia".

Sunt stipulate interdicţii în derularea relaţiilor de familie, statuîndu-se astfel poziţia fiecărui membru şi respectându-se cadrele de sărbătoare:

... să nu greşească cu muierea până la paşti (13) *călugăriţele sunt „schimnice" şi „neschimnice",*

... nici în postul mare nu se pot ţine de păcate.

De va fi făcut şi malachia, ce se zice păcat cu mâna, sau cu alt ce, întru postul mare, nici acela să nu se împărtăşească până la Paşti. (14)

Abaterile de la normele de conduită în zilele „cu ţineri" sunt reperate de comunitate. Sunt ştiuţi cei ce nu se spovedesc, cei ce petrec în zile de post. Prăznuirea preoţilor se face în rugăciuni şi nu în petreceri. În mediul

BDD-A27079 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

familial, când femeile petrec între ele este „fisură" în normalitate şi este îngăduită doar în momentele de Prag.

Bobotеaza este un asemenea moment, care închide ciclul sărbătorilor de iarnă (12 zile de la Crăciun la Sf. Ion, reducţia simbolică a anului). În zona Oltenia în această zi femeile petreceau între ele, bărbaţii le dădeau bani şi bucate, considerând că o dată în an femeia e „mai mare decât bărbatul". În Moldova până la începutul veacului XX în ziua de Sf. Ion se ţinea sărbătoarea numită tontoroiul femeilor. Femeile puteau lipsi de acasă, puteau petrece în voie.

Este o încălcare a codului comportamental, dar este acceptată în numele unui obicei perpetuat .

Nu erau însă permis nici în „Pravila de la Govora", nici în datinile şi credinţele populare ca femeile „să ia chip drăcesc" sau să practice vrăjitoria.

Romulus Vulcănescu precizează în „Etnologie juridică" (15) interdicţia aplicată femeilor de a de deghiza, a purta măşti îmbrăcate în haine bărbăteşti, adică dacă luau „chip drăcesc".

În Pravilă se spune:

... cine poartă farmece şi ierburi la grumazul lui, are parte de slujirea bozilor (16)

Nu sunt uitaţi să fie pedepsiţi creştinii

... care ţin lucru ereticesc (17),

cel „lepădat de creştinătate" poartă anatema, şi

.... cine ia mana grâului sau altceva dintr-acelea, aceste iată ştiu lucrul dracului ori din vin, ori din pâine, ori dintr-alte ce. (18)

Codul de comportament comunitar prevede în pravila bisericească respectarea normelor moralei creştine, practicii religioase, sorgintea acestuia fiind viaţa comunitară rurală. Femeile, cele ce „făceau cu necuratul" erau cunoscute, dar despre ele se vorbea în şoaptă, pe ascuns, nu li se permitea să intre în biserică, chiar dacă erau „iertate" (bătrâne ca vârstă biologică), nu li pe permitea să participe la ceremonialurile existenţiale (naştere, nuntă, moarte), nu puteau frământa pâinea rituală, erau altfel spus, în afara „rânduielii". Sunt astfel desemnate cadrele de comportament comunitar şi se precizează excepţiile ce trebuie sancţionate, formulându-se şi pedeapsa: înlăturarea de la viaţa comunitară în momente cruciale, când integritatea morală era considerată normă.

Familia este protejată atât prin dreptul scris, cât şi în credinţa populară. Sunt amendate şi repudiate de comunitate abaterile de la normalitate, de la "aşa a lăsat Dumnezeu".

Ceremonialul de nuntă este un ceremonial complex, ca număr de acte rituale cu multiple ramificaţii şi ca număr de participanţi din comunitate. Consfinţirea căsătoriei se face respectând reguli stricte de rudenie.

BDD-A27079 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

În Pravila de la Govora, rudenia „se împarte în trei rânduri: cei ce au născut-părinții, moşii şi strămoşii, cei născuți dintre noi, ce se zice feciorii, fetele, nepoții, nepoatele şi cei ce se țin de rudă „ce se zice frații şi surorile".

Vârsta trebuie să fie cea biologică, aceea care să ateste capacitățile de procreare.

Omul să fie de 15 ani şi aşa să intre întru nuntă, iar muierea să fie de 12 ani. (19)

Tinerii trebuie să primească binecuvântarea părinților.

Pravila, ca orice cod de legi, precizează cine nu trebuie să se căsătorească: până la al treilea rând de veri, verii primari (reprezentând a patra spiță), verii de-al doilea (a şasea spiță), verii de-al treilea (a opta spiță). Cei din a opta spiță, spune Pravila, n-ar trebui să se căsătorească, dar dacă se întâmplă acestora „cu neştiință, nici într-un chip a fi aceia să se despartă". (20)

De aici probabil blestemul „până la a şaptea spiță" (nepermis), păcatele ce le pot ispăşi în numele cuiva până la spița a şaptea.

Tot în Pravilă stă scris că un bărbat peste 45–50 de ani să nu se căsătorească,

Să nu-l primească sfânta şi cinstita biserică a lui Dumnezeu. (21)

Dacă o familie se destramă din cauza unui bărbat, pentru a-i lua femeia

Să nu cuteze nimeni a-i cununa pe dânşii (22)

Sunt şi interdicții în timpul căsătoriei:

Să aibă două paturi, în ele să se culce duminica şi în alte zile sfinte şi la praznice domneşti, şi în săptămânile mari. (23)

Familia este sfântă. Spațiul astfel sacralizat trebuie păstrat neîntinat, iar soția trebuie să întrețină „focul dragostei". Pravila sancționează atitudinea de distanțare afectivă între toți.

Cine se scârbeşte de nuntă a se însura, sau muiere a adormi cu bărbatul ei, sau bărbatul a dormi cu muierea lui, şi va grăi cineva că nu-s destoinici ca aceia împărăția cerului, anatema să fie unii ca aceia. (24)

Naşii sunt părinții sufleteşti şi trebuie respectați. Lor trebuie să li se facă „mare cinste".

Şi dragoste li se cade decât părinți trupeşti. (25)

Pravila oferă şi o explicație acestei poziții privilegiate a naşilor:

... părinții cei trupeşti, blestemul dezrădăcinează din temelii, iar cei sufleteşti, sufletul pierd. (26)

Blestemul de părinți este cel mai greu, atrage moartea fizică. Naşii, fiind investiți ritual, pierd sufletul, dar nu pot aduce nenorocire, cum ce e sfânt doar protejează, nu pedepseşte fizic.

BDD-A27079 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

În calendarul popular la o mare sărbătoare, de Florii, în zona Olteniei, la Izbiceni, judeţul Olt este consemnat un obicei numit semnificativ „Iertarea de Florii”.

În prima sărbătoare a Floriilor după nuntă, tinerii căsătoriţi merg la părinţi şi la naşi pentru a-şi cere iertare pentru ceea ce le-au greşit cu fapta sau cu vorba. Se îmbracă în mire şi mireasă, astfel amintind de momentul nunţii. Retrăiesc încă o dată tensiunea emoţională a actului nuntirii.

Merg la biserică. Preotul face slujbă şi îi spovedeşte. Este momentul de taină, când greutăţile începutului de drum sunt împărtăşite preotului. Graţie tainei spovedaniei, nimeni nu va şti vreodată cât de greu a fost începutul de drum, acceptarea în noua comunitate sau în noua casă, cea a socrilor.

Imaginea bisericii pline cu mirese este inedită. La nuntă miresele nu aveau voie să se întâlnească, iar, dacă acest fapt se-ntâmpla, miresele sau naşele schimbau câte o agrafă între ele. Era un gest de anulare a prezenţei maleficului prin folosirea fierului, obiect cu valenţe apotropaice.

Acum însă miresele dintr-un an stau alături în Casa Domnului. Este o imagine care aminteşte de curţile regale, cu domnişoarele de onoare în rochii diafane.

Şi totuşi, ceva lipseşte. Este învelitoarea, paliura, coroniţa-însemn al fecioriei, al nenuntirii. Unele poartă batic alb, rigoare pentru prezenţa în biserică a femeii (să nu fie cu capul descoperit).

Rochia de mireasă este singura care aminteşte de momentul nuntirii. Şi poate prezenţa ginerelui la fel de emoţionat ca atunci, luând pe umerii săi responsabilitatea destinului unei familii.

„Miresele de la Izbiceni” reprezintă un fapt unic, inedit, o oprire a timpului, nuntit cu clipa trecătoare. Miresele de la Izbiceni cer iertare părinţilor şi părinţilor spirituali în ploaia de flori a primăverii. Prin transfer de simbol, primăvara-anotimp al timpului circular al veacului linear se vrea anotimp al timpului linear al veacului de om. O dorinţă motivată de trăirea plenară a tinereţii, care nu-şi linişteşte niciodată privirea pe cumpăna albă a senectuţii.

Miresele de la Izbiceni sunt dovada reiterării sărbătorii spirituale, ceea ce se face pentru a păstra bucuria începutului.

După slujbă, tinerii căsătoriţi se plimbă prin sat sub privirile pline de admiraţie ale celor ce văd în miresele Floriilor tinereţea fără bătrâneţe.

Fac apoi un popas la naşi pentru a depăna impresiile acestei sărbători şi pentru a cere sfatul pentru ce va fi să mai fie.

„Iertarea de Florii” rămâne o poveste frumoasă la Izbicenii Oltului, reiterată ori de câte ori explozia de flori a-ntâmpinării Domnului împlineşte gândul cel bun al tinereţii sub semnul cuviinţei şi pioşeniei.

BDD-A27079 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

Pravila de la Govora – primul cod de legi bisericeşti precizează ierarhia rudelor, ceea ce în mentalitatea tradiţională funcţiona ca lege de neîncălcat. Satul nu recunoaşte căsătoriile între rude, considerându-le incestuoase, iar copiii rezultaţi din aceste relaţii erau consideraţi damnaţi.

"Pravila de la Govora" defineşte clar rudenia şi treptele acesteia:

"*Rudenia este anume şi se găseşte între oameni şi se împarte în 3 rânduri, spre cei de sus, şi spre cei de jos, şi despre cei de mijloc. Cei de sus sunt ceia ce au născut şi ce nasc, ce se zice, părinţii, moşii şi strămoşii, iară cei de jos sunt ceia ce se nasc dintre noi, ce se zice feciorii, fetele, nepoţii, nepoatele, iară cei din mijloc sunt cei ce se zice la arătare, ca nişte străini nouă, ce se ţin rude, ce se zice fraţii, surorile. Şi ce sunt din dânşii 3 despărţituri sunt şi opresc rândurile ce se nasc feţele nuntiţilor*". (27)

Pentru a nu se crea confuzie în ierarhizarea şi denominarea rudenilor, "Pravila cea mică" stabileşte "rândurile şi hotarele":

– *"un rând şi hotarul dintîi ce e de la sfântul şi mântuitorul botez";*

– *"al doilea rând şi hotar", "ce e rudenie după sânge trupesc";*

– *"al treilea rând şi hotar", ce se nasc din cei nuntiţi, ce se zice din adăugarea cuscrilor".* (28)

Mentalitatea tradiţională a sancţionat iubirile vinovate, "cu păcat", le-a ridiculizat în versuri satirice şi le-a expus oprobiului public în sărbătoarea Lăsatului de Sec, strigarea peste sat. Într-un cântec din Vâlcea, imaginea este sugestiv marcată:

Foaie verde ş-o sulfină,
Fină, fină şi iar fină,
Ia-mă şi pi la grădină
Să te iubesc ca pi-o strină.
Naşule, n-o fi păcat,
Trei copii mi-ai botezat,
Pe mine m-ai cununat?
Finişoară, nu-i păcat
C-are naşu la parale,
Face cruci şi sărindare,
Le pune la drumul mare,
Cine-o trece să se-nchine,
Să fie finii de bine,
Naşului de sănătate
C-a iubit finele toate!

"De opriri" aminteşte şi pravila, clasificând relaţiile interzise:

BDD-A27079 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

- "naşul de fata lui cea botezată, şi de mama ei, şi de sora ei", dar nu sunt "oprite" relaţiile cu "alte rude de pe mamă şi de pe tată";
- nu pot să se căsătorească fina cu fiul naşului, cu naşul cel mic, "să se despartă unii ca aceia";
- nu se pot căsători "rubedeniile trupeşti", părinţii cu feciorii, fraţii cu fraţi, nici verii primari, nici verii de-al doilea şi nici verii de-al treilea. Abia "feciorii celor de ai treilea veri primari, să se strângă şi să se împreune nunţii cu lege".

În cazul relaţiilor interzise din familie, cu rude ce nu sunt de sânge, pedepsele sunt
de expulzare din comunitate:

- în cazul relaţiilor ginere-soacră, soacra este cea pedepsită:
  "…să se călugărească într-o mânăstire şi să slujească lui Dumnezeu pentru sufletul ei, iar acel bărbat să petreacă cu muierea lui şi să robească drept acele păcate, în 15 ani, că ia certare de la duhovnicul lui". (29)

Rudenizarea este o relaţie specială între persoane, fie de sorginte biologică – rudenie de sânge, fie bazată pe principii religioase, rudenia prin alianţă.

Alianţa este generată de relaţiile dintre familiile tinerilor căsătoriţi (cuscrial) sau rudenie spirituală (rezultat al botezului sau cununiei).

"Spiţelor" şi "hotarelor" stabilite de pravila bisericească le corespund relaţiile de rudenie de sânge pe linie directă, suitoare sau coborâtoare şi pe linie colaterală (fiecare cu grade după numărul generaţiilor ce se interpun între rudele respective).

Tiparul social al obştei săteşti era respectat cu sfinţenie pentru a nu atrage pedeapsa divină. "Sângele" amestecat era un blestem al neamului datorită încălcării rigorilor de înrudire. Biserica a avut un rol hotărâtor în acţiunea de purificare a relaţiilor prin stabilirea unor norme morale de comportament între rudele prin alianţă.

Căsătoria a păstrat multe elemente tradiţionale daco-romane şi interferenţe ale bisericii creştine. Datina (obiceiul) în mediul rural a fost căsătoria prin "vederea în fiinţă" şi "urmare de vorbă". Se permitea astfel tinerilor să se cunoască.

Noile regulamente juridice vor înlocui la sfârşitul secolului al XVII-lea obiceiul, datina, care funcţionau ca lege. Este evident însă fondul comun al datinei şi al pravilei bisericeşti, pedepsele similare (excludere, izolare, pocăinţă).

Concepţia care stă la baza procedurii juridice este ca judecata să se realizeze "după lege şi dreptate", "după dreptate şi după obiceiul ţării noastre". (30)

BDD-A27079 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

"Legea sau obiceiul sunt Legea Ţării, iar dreptatea este morala epocii, conştiinţa juridică, aceea care trebuie să vegheze la respectarea moravurilor, la justa interpretare şi aplicare a legii" (31).

Şi poate ca element definitoriu pentru modul imperativ al transmiterii şi respectării codului de legi bisericeşti, Pravila, şi al tradiţiei populare este moştenirea testamentară, în dublă formă: testamentul oral şi scris. Testamentul oral numit "limba de moarte" se făcea în prezenţa martorilor, preotul fiind în cele mai multe cazuri martorul principal. El reprezenta şi autoritatea civilă şi pe cea religioasă, dublu statut pentru două registre referenţiale: legea bisericească şi legea pământului.

Proverbele în limba română au avut o circulaţie mare în epocă şi au contribuit la impunerea dreptului scris. Transmiterea lor pe cale orală în mediul laic şi clerical a determinat recunoaşterea lor unanimă ca "legi ale pământului", cu finalitate practică, fiind aplicate în activitatea tuturor instanţelor.

Ele nu au fost însă numai o respectare datorită statului de lege scrisă. Au fost acceptate şi ca un corpus de datini populare, cu forţă persuasivă mult mai mare. Formula "aşa cum am pomenit", "aşa e legea pământului", este mai puternic resimţită decât legea dată de domnie.

Codul circumstanţial comunitar este asimilat de codul cutumiar ancestral, ale cărui resorturi de funcţionare nu se mai cunosc, dar "aşa s-a pomenit" şi "e lăsat cu limbă de moarte" să nu se încalce legea pământului.

Activitatea juridică din secolele XVII–XVIII a consemnat aplicarea primelor pravile şi importanţa lor pentru evoluţia dreptului scris românesc. Pravilele bisericeşti sau canonice sunt pragmatice şi din această caracteristică rezultă receptarea lor cu preponderenţă faţă de pravila obştească sau legea ţării.

„Pravila de la Govora" este o sinteză elocventă a legilor bisericeşti şi a datinilor populare, cadru legislativ de norme morale necesare derulării unei vieţi "fără păcat" în faţa comunităţii şi a divinităţii.

Note bibliografice

(1) BERGSON, H. *Cele două surse ale moralei şi religiei*. Iaşi: Editura Institutului European, 1992.
(2) FLEW, A. *Dicţionar de filosofie şi logică*. Bucureşti: Editura Humanitas, 1996.
(3) CANTEMIR, Dimitrie. *Descrierea Moldovei*. Bucureşti: Editura C. Măciucă, 1961, pp. 246–247.
(4) BERNEA, E. *Spaţiu, timp şi cauzalitate la poporul român*. Bucureşti: Editura Humanitas, 2005, p. 182.
(5) CANTEMIR, Dimitrie., *Op. cit*., pp. 206–209.

BDD-A27079 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

(6) *Ibidem*, pp. 250–275.
(7) VALDMAN, Traian. Principalele probleme de drept bisericesc cuprinse în vechile legiuiri ale Țării Românești. În: *Glasul bisericii*, XXX, 1974, 3–4, p. 270.
(8) CERNEA, Emil; MOLCUȚ, Emil. *Istoria statului şi dreptului românesc*. Bucureşti: Editura Press Mihaela S.R.L., 2001, p. 129.
(9) *Ibidem*, p. 130.
(10) GHIBĂNESCU, Gheorghe. *Surete şi izvoade*, 1907, vol. 2, nr. 31–1606 zapis. *Documenta Romaniae Historica*, B, vol.V nr.10 (1551 iunie 6).
(11) BERNEA, Ernst. *Op. cit.,* p. 267
(12) *Pravila bisericească numită Cea Mică. Tipărită mai întâiu la 1640, în Mănăstirea Govora, publicată acumu în transcripțiune cu litere latine de Academia Română, Bucuresci, 1884,* adusă la zi de Pr. Gheorghe I. Petre-Govora la anul 2004 (text adaptat), p. 51.
(13) *Ibidem*, p. 35.
(14) *Ibidem*, p. 35.
(15) VULCĂNESCU, Romulus. *Etnologie juridică*. Bucureşti: Editura Academiei R.S.R., 1970.
(16) *Pravila bisericească numită Cea Mică. Tipărită mai întâiu la 1640, în Mănăstirea Govora, publicată acumu în transcripțiune cu litere latine de Academia Română, Bucuresci, 1884,* adusă la zi de Pr. Gheorghe I. Petre-Govora la anul 2004 (text adaptat), p. 96.
(17) *Ibidem*, p. 47.
(18) *Ibidem*, p. 51.
(19) *Ibidem*, p. 81.
(20) *Ibidem*, p. 83.
(21) *Ibidem*, p. 85.
(22) *Ibidem*, p. 86.
(23) *Ibidem*, p. 68.
(24) *Ibidem*, p. 63.
(25) *Ibidem*, p. 26.
(26) *Ibidem*.
(27) *Ibidem*.
(28) *Ibidem*, p. 81.
(29) *Ibidem*, pp. 84–85.
(30) *Documenta Romaniae Historica*, B, vol. V nr. 10 (1551 iunie 6).
(31) CERNEA, Emil; MOLCUȚ, Emil. *Op. cit*., p. 124.

Bibliografie

BARNARD, Allan. *History and Theory in Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
BERGSON, H. *Cele două surse ale moralei şi religiei*. Iaşi: Editura Institutului European, 1992.
BERNEA, Ernst. *Spațiu, timp şi cauzalitate la poporul român*. Bucureşti: Editura Humanitas, 2005.
CANDREA, Ion Aurel. *Iarba fiarelor*. Bucureşti: Cultura Națională, 1928.
CANTEMIR, Dimitrie. *Descrierea Moldovei*. Bucureşti: Editura C. Măciucă, 1961.

BDD-A27079 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)

CERNEA, Emil; Molcuț, Emil. *Istoria statului şi dreptului românesc*. Bucureşti: Editura Press Mihaela S.R.L., 2001.
COMAN, Mihai. *Introducere în antropologia culturală. Mitul şi rutul*. Iaşi: Editura Polirom, 2008.
Documenta Romaniae Historica, B, vol. V nr. 10 (1551 iunie 6).
FLEW, A. *Dicționar de filosofie şi logică*. Bucureşti: Editura Humanitas, 1996.
GHIBĂNESCU, Gheorghe. *Surete şi izvoade*. vol.2, nr. 31–1606, 1907, zapis.
LINTON, R. *Fundamentul cultural al personalității*. Bucureşti: Editura Ştiințifică, 1968.
MIHĂILESCU, Vintilă. *Antropologie. Cinci introduceri*. Iaşi: Editura Polirom, 2007.
RUSU-PĂSĂRIN, Gabriela. *Calendar popular românesc*. Craiova: Fundația Editura Scrisul Românesc, 2005.
RUSU-PĂSĂRIN, Gabriela. *Flori de gheață*. Craiova: Fundația Editura Scrisul Românesc, 2006.
VALDMAN, Traian. Principalele probleme de drept bisericesc cuprinse în vechile legiuiri ale Țării Româneşti. În: *Glasul bisericii*, XXX, 1974, 3–4.
VULCĂNESCU, Romulus. *Etnologie juridică*. Bucureşti: Editura Academiei R.S.R., 1970.

BDD-A27079 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:45 UTC)